

čítanie 1972, č. 5; J. Michaličová, Čs. pediatrie 1972, s. 601; M. Štepita-Klaučo, M. Jurčíková, Matičné čítanie 1972, č. 23; R. Gerát, Matičné čítanie 1972, č. 25 ●; ● k 30. výročí úmrtí: Š. A. Brezány, Rolnické noviny 28. 2. 1975; J. Szántó, Matičné čítanie 1975, č. 4; -vsl-, Smer 17. 2. 1975 ●; D. Štětínová: Syn českého básníka na Slovensku, LD 10. 11. 1977; M. Kraus: Literárny odkaz I. H., in Zábery (1980); ● k 110. narodeninám: R. Gerát, Nové slovo 1982, č. 48; V. Kristínová, Sloboda 1982, č. 50 ●; F. K.: I. H., Zápisky lekáre, ČsČH 1984, s. 771.

jm

Vítězslav Hálek

* 5. 4. 1835 *Dolinek* (Odolena Voda-Dolínek)
† 8. 10. 1874 *Praha*

Básník, prozaik a dramatik, literární a divadelní kritik, fejetonista a novinář. Spolu s J. Nerudou vůdčí představitel generace májové, organizátor kulturního života a redaktor několika literárních časopisů. Tvůrce milostné a přírodní lyriky, veršované epiky ze života vesnice, romantických lyrickoepických povídek byronského typu a dramát vyjadřujících ideály souborného národního zápasu. Svými prózami, hlavně konfliktním zobrazením života vesnice, přispěl ke konstituování realismu v české literatuře, již chtěl uvést na světové cesty i jako kritik.

Vl. jm. Vincenc H., rané práce podepisoval Vítězslav J. Hálek. – Dětství prožil v rodišti a v dalších obcích na Mělnicku (Zátvor, Býškovice, Bukol), kde jeho rodiče najímali hostince. Krátce pobyl v Jestřebí (1845), aby se naučil německy. V Praze navštěvoval německou školu u trinitářů ve Spálené ul., od 1847 Akad. gymnázium, které na něho zapůsobilo živým kulturním a vlasteneckým ovzduším. První básnické pokusy, především vlasteneckou ohlasovou epiku elegického ladění, zveřejňoval ve studentském rukopisném časopise s obměňovaným názvem (Příprava, Varyto a lyra, Varyto; pseud. Vítězslav Dolínek, Vítězslav Dolinský), který sám redigoval. Na sklonku gymnazijních studií začal publikovat v Mikovcově Lumíru (1854 první otiská báseň *Nekřtěncova dušička*). Proti přání rodičů, aby se stal knězem, vstoupil 1855 na filoz. fakultu, studií však po třech letech zanechal. Prostředky na studie si opatřoval soukromým vyučováním. Jako domácí učitel poznal Dorotku Horáčkovou, dceru zámožného pražského měšťana a advokáta, jež se stala inspirátorkou jeho milostné lyriky a 1867 jeho

ženou (jejich syn Ivan se stal lékařem a spisovatelem). Sňatkem získal H. i hmotné a společenské zázemí pro tvůrčí činnost. Podílel se na přípravě almanachu Máj (1858), jehož další tři ročníky redigoval sám. Počátkem 60. let se stal profesionálním novinářem, od založení Nár. listů (1861) byl členem jejich redakce a měl na starosti literární a divadelní rubriku a fejeton. Jako organizátor a osvětový pracovník byl mnohostranně činný v Akademickém čtenářském spolku (mj. spoluredigoval almanach vydaný 1874 k 25. výročí jeho trvání), v Divadelní jednotě, vrcholném orgánu českých ochotnických spolků, v Jednotě dramatiků českých, v Matici lidu, ve Sboru pro zbudování Nár. divadla a zejm. v Umělecké besedě (zal. 1863), kde působil zprvu jako člen výboru, pak jednatel a od 1871 předseda celé organizace a zároveň jako jednatel, pak místopředseda, od prosince 1869 předseda jejího literárního odboru. Stál u zrodu několika dobových časopisů a všech významných kulturních projektů své doby. 1862 podnikl s J. Grégrem cestu do Haliče, Krakova a Tater, 1865 s podporou Svatoboru velkou cestu na jih (Benátky, Kraňsko, Charvátsko, Dalmácie, Černá Hora, řecké ostrovy, Cařihrad, Malá Asie), z které se vrátil přes dnešní Bulharsko, Srbsko a Maďarsko. 1871 cestoval do severní Itálie přes Vídeň, Záhřeb a Terst. Pobyl několikrát ve Vídni. Zážitky z cest zpracoval v řadě cestopisných fejetonů a obražejí se i v jeho tvorbě básnické. Jeho nečekaná smrt byla pocítována jako velká ztráta pro národní kulturu.

Mimořádného úspěchu dosáhl H. hned první lyrickou sbírkou *Večerní písně*, v níž prostými, zpěvnými verši opěvoval na pozadí obrazu jarní přírody lásku, harmonické lidské vztahy a vznešený úděl básníka. Pro soudobé publikum se jí stal ztělesněním ideálu národního pěvce, spontánně vyjadřujícího dobové optimistické nálady i s jejich iluzemi. Vrcholem H. lyriky je trojdílně koncipovaná sbírka *V přírodě* z posledního období jeho života, která navazuje na *Večerní písně* radostným optimismem, emocionální bezprostředností i poselstvím o očistné funkci přírody, lásky a poezie. Vedle milostných básní a přírodní lyriky obsahuje i reflexivní a časové básně. Ústřední téma přírody je zobrazováno v množství variací, jejichž novost a objevnost spočívá v bohatém a vynalézavém využití konkrétních smyslově názorných básnických obrazů. Sbírkou vyniká

jako hold stále se obrozující přírodě, s níž je třeba člověku žít v harmonickém souladu. Pod silným vlivem Máchova Máje vznikaly koncem 50. let H. veršované povídky byronského typu (*Alfréd, Krásná Lejla, Mejrima a Husejn*), poplatné svým romantickým vzorům v pojetí postav i v tragice marného hledání lásky. V lyrikoepických skladbách ze 60. let (*Goar, Černý prapor, Dědicové Bílé hory*) se H. inspiroval politickými ideály, patetickými gesty vyjadřoval potřeby národního zápasu a podroboval kritice pasivity a nalomenost romantických hrdinů. Umělecky úspěšnější byla posmrtně vydaná sbírka drobných epických obrázků *Pohádky z naší vesnice*, jež vycházejíc z podnětů lidové pověsti i pohádky zobrazila soudobou vesnici a vedle kresby rázovitých figurek podala i tragické scény ze života venkovské chudiny. Z důvěrně znalosti české vesnice vyrůstala řada próz, z nichž počáteční, romanticky zabarvené, se pod zorným úhlem ideální představy o přirozeně prožitém lidském životě soustřeďovaly převážně k tragickému konfliktu mezi láskou a předsudky, zlou vůlí rodičů a sociální nerovností (vyšly 1862 pod společným názvem *Spisy prózou*); později prohluboval H. kresbu prostředí, i když základní dějový půdorys zachovával. V 70. letech vyvrcholila jeho vesnická próza povídkami zachycujícími život ve větší šíři a určitosti: byly koncipovány na kontrastu dvou způsobů života (*Pod dutým stromem, Na statku a v chaloupce*) a odhadovaly selskou bezcitnost, krutost a povýšenectví (*Na vejminku, Pod pustým kopcem*). V povídkách z městského prostředí se vedle humoristického i ironického pohledu na soudobého měšťáka výrazně uplatňovala tendence k ostřejší kritice jeho citové prázdnoty a sobectví. H. se pokoušel i o nový typ próz, jež označoval jako „křídové kresby“ a pro něž byla charakteristická prohloubená psychologie jedince a zachycení nálady (*Poldík rumař, „Student“ Kvoch*). V jediném románě *Komediant* se zaměřil na problematiku postavení umělce ve společnosti. – Jako vůdčí příslušník své generace zasáhl do literárních bojů se staromilskou kritikou za program světovosti, pravdivosti a demokratizace literatury (*Básnictví české v poměru k básnictví vůbec*). Ve svých divadelních a literárních kritikách se pokoušel přiblížit umění potřebám soudobého života i principům realistického programu (*Gogola hledám!*). Z jeho fejetonistiky psané pro Nár. listy, jež zabírala široký okruh témat časových a politic-

kých (*Obrázky z českého sněmu, Obrázky z říšské sněmovny*), lokálních (*Drobné obrázky z Prahy, Listy z Prahy*) i cestopisných (zejména z cesty do Benátek, Dalmácie a Cařihradu), vzbudily největší ohlas *Epistoly k našemu studentstvu* apelující na vlastenecké cítění mladé generace. Aktuální otázky národního zápasu sledoval H. i ve svých veršovaných tragédiích s látkami z české nebo cizí historie, které šířily myšlenku svobodného demokratického rozvoje národa i individua. H. dílo šťastně oslovilo současníky, v své době bylo i hojně překládáno a zhudebňováno. Hlasy, které se už od 70. let ozývaly proti jeho bezvýhradnému přijímání, vyvrcholily Macharovým článkem v *Naší době* 1894, kriticky posuzujícím H. tvorbu a zároveň vyzdvihujícím Nerudovo dílo, jež se dotud ocitalo v jejím stínu. Polemika podnícená tímto vystoupením se stala součástí generačních literárních sporů; tendenční vyhrocení stanovisek nedovolovalo dospět k věcnému hodnocení H. díla, s nímž se mohla objektivněji vyrovnat až pozdější literární věda.

PSEUDONYM. ŠIFRY: H. Vítěz; -á-, B., H., <H.> (Hlas 1865), [H.], K., -l-, V. H., X, × (NL 1874), #. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach na oslavu 25letého trvání Akad. čtenářského spolku pražského 1849–1874 (1874); Besedník (od 1861); Boleslavan (1861); Budivoj (1868); sb. Cyril a Metod (1863); kal. Českomoravská pokladnice; Dalibor (1858–61); Hlas (1862 a 1865); Květy (1865–72); Lumír (red. Mikovec, Hálek, 1854–63); Lumír (red. Petřík, Valečka, 1865–66); Lumír (red. Hálek, Neruda, 1873–74, posmrtně 1879); alm. Máj 1–4 (1858, 1859, 1860, 1862); Nár. listy (1861–74, posmrtně 1877; 1872 Gogola hledám!); Nár. noviny (1867); Obrazy života (1859–62; 1859 Básnictví české v poměru k básnictví vůbec); Osvěta (1871–74); Posel z Prahy (1858–64); Rodinná kronika (1863); Svoboda (1870); Zlatá Praha (1864–65); Zlaté klasy (1854). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Alfréd (B 1858); Večerní písně (BB 1859); Mejrima a Husejn (B 1859); Carevič Alexej (D 1860, i prem.); Záviš z Falkenštejna (D 1861, prem. 1860); Komediant (R 1861); Muzikantská Liduška (P 1861); Král Rudolf (D 1862); Goar (B 1864); Černý prapor (B 1867); Dědicové Bílé hory (B 1869, rozšíř. vyd. 1870); Tři povídky (Náš dědeček, U panských dveří, Domácí učitel, 1870); Děvče z Tater (B 1871); V přírodě 1–3 (BB 1872–74); Na statku a v chaloupce (1873); Amnon a Tamar (D 1874, prem. 1866); – posmrtně: Pohádky z naší vesnice (BB 1874); Jiné tři povídky (Pod dutým stromem, Poldík rumař, Na vejminku, 1874); Epistoly k našemu studentstvu (FF 1879); Král Vukašin (D 1881, Spisy sv. 4, prem. 1862); Sergius Catilina (D 1881, Spisy sv. 4, prem. 1863);

Z cest (FF 1887, Spisy sv. 11). – *Výbory*: Pět povídek (1882); Písně slavíkovy (1885); Výbor z fejetonův (1898); Výbor z básní (b. d., 1904, ed. A. Škampa, J. D. Konrád); Výbor z poezie (1905, ed. F. Černý); Vybrané básně (1912); Vesnické povídky (1912); Výbor z povídek (1918, ed. V. Marek); Výbor ze spisů (1923, ed. V. Dyk, Š. Jež, F. Skácelík); H. čítanka (1925, ed. J. Soukal); Pod pustým kopcem a jiné povídky (1932, ed. A. Grund, J. Menzel); Básně (1940, ed. J. Seifert); Vesnické povídky (1941, ed. J. Šup); Žeň z díla (1942, ed. M. Novotný); Kovářovic Kačenka a jiné povídky (1942); Sedm pohádek z naší vesnice (1944, ed. F. Bulánek-Dlouhán); Verše a próza (1945, ed. V. Jiráč, B. Novák); Tři obrázky (1949, ed. A. J. Štátný); Výbor z díla (1950, ed. V. Dostál); Povídky (1951, krit. vyd., ed. J. Fořt); Výbor z lyriky (1951, ed. V. Dostál); Na vejminku (1951, ed. V. Dostál); Bajrama a jiné povídky (1951, ed. J. Špičák); Na statku a v chaloupce (1952, ed. J. Závada); O umění (1954, ed. D. Jeřábek); Básně (1955, krit. vyd., ed. Z. Tyl); Básně (1955, ed. J. Seifert); Muzikantská Liduška (1957, ed. J. Fořt, D. Jeřábek, M. Kopecký); Poldík rumař a jiné povídky (1957, ed. B. Polan, O. Svejkovská); V. H. dětem (1959, ed. B. Polan, O. Svejkovská); Povídky (1968, ed. M. Jelínek, D. Jeřábek, M. Kopecký); Večerní písně (1973, ed. S. Zedníček); Srdce písněmi dotýkané (1974, ed. I. Slavík); Z Amorova deníku (1974, ed. M. Pávek); Kde jsi, má růže spanilá (1982, ed. M. Černík). – *Souborná vydání*: Spisů V. H. sbírka první (nakl. I. L. Kober, 1862, 2 sv.); Spisy H. (nakl. E. Grégr, 1878–87, 11 sv., ed. F. Schulz); Výbor ze spisů (nakl. J. Otto, 1904–05, 11 sv.); Sebrané spisy (nakl. J. Laichter, 1905–20, 11 sv., ed. sv. 1–9 J. Vlček, sv. 10, 11 A. Hartl); Sebrané spisy (nakl. B. Kočí, 1906–07, 4 sv., ed. J. Voborník); Dramatické spisy (nakl. B. Kočí, 1907, 6 sv.); Spisy (nakl. F. Borový, 1924–25, 10 sv., ed. K. Híkl); Spisy V. H. (Legio-nakladatelství, 1929, 3 sv., ed. O. Zemek); Vybrané spisy (SNKLHU, 1955–60, 6 sv., ed. M. Jelínek, D. Jeřábek, M. Kopecký, Z. Tyl, V. Válek, hlav. red. J. Hrabák). ■ **KORESPONDENCE**: M. Novotný: Tři fragmenty z mladých let básníka V. H. (rodičům z 1853, J. Lvovi z 1854), Lumír 61, 1934/35, s. 357; K. Světlá: Z literárního soukromí 2 (K. Světlé z 1860; 1955, ed. J. Špičák); V. H.: Dopisy 1849–1874 (rodičům, D. Horáckové-Hálkové aj.; 1963, ed. F. Bařha); F. Bařha: Ještě několik dopisů V. H. (E. Horáckovi aj. z 1858–74), Sborník NM, ř. C, 1964, s. 215. ■ **REDIGOVAL časopisy**: Lumír (1863), Zlatá Praha (1864–65), Květy (1865–72; 1865–66 s J. Nerudou), Lumír (1873, č. 1–27, s J. Nerudou); *almanachy*: Máj 2–4 (1859, 1860, 1862); *knižnice*: Slovanské besedy (1861), Poezie světová (1871–74, s J. Nerudou, F. Schulzem). ■

LITERATURA: V. Tichý: Básník V. H. (1944); A. Chaloupka: V. H. (1949); Z. Nejedlý: Tyl, H., Jirásek (1950); V. Dostál: H. sociální (1951); D. Jeřábek: V. H. a jeho úloha ve vývoji české literární kritiky 19. století (1959). ■ Č. (J. Čejka): ref. Alfréd, ČČM

1858, s. 130; ● ref. Večerní písně: an., Lumír 1858, s. 1148; J. N. (Neruda), Obrazy života 1859, s. 35 → Literatura 1 (1957) ●; ● ref. Mejřima a Husejn: J. N. (Neruda), Obrazy života 1859, s. 237 → Literatura 1 (1957); F. Pražské noviny 4., 7. a 8. 9. 1859 ●; ● ref. Carevič Alexej: J. N. (Neruda), Čas 2. 10. 1860 → České divadlo 2 (1951); -a., Lumír 1860, s. 258, 281, 305, 954; G. P. (Pfleger), Obrazy života 1860, s. 185; R. (J. Šesták), Pražské noviny 14., 15. a 16. 3. 1860 ●; ● ref. Závěš z Falkenštejna: J. N. (Neruda), Čas 9. a 11. 12. 1860 → České divadlo 2 (1951); -a., Lumír 1860, s. 1196, 1222; R. (J. Šesták), Pražské noviny 11. a 12. 12. 1860; G. Pfleger, Obrazy života 1861, s. 29 ●; St. Šv.: ref. Komediant, NL 30. 4. 1861; ● ref. Král Vukašin: Δ (J. Neruda), Hlas 20. 11. 1862 → České divadlo 2 (1951); B., Lumír 1862, s. 1123; -ř (F. V. Jeřábek), NL 19., 22., 23., 26. a 27. 11. 1862; Hý (K. V. Hof), Rodinná kronika 1862, s. 412 ●; ● ref. Sergius Catilina: J. N. (Neruda), Hlas 10. 3. 1863 → České divadlo 2 (1951); an., Rodinná kronika 1862, s. 609; -ř (F. V. Jeřábek), NL 14. a 15. 3. 1863 ●; ● ref. Goar: Δ (J. Neruda), Hlas 11. 10. 1864 → Literatura 1 (1957); an., Krit. příloha k NL 1864, s. 330 ●; K. Sabina: V. H., Lada 1865 → O literatuře (1953); ● ref. Amnon a Tamar: F. Schulz, NL 25. 2. 1866; knižní vyd.: an., Lumír 1874, s. 476 ●; an.: ref. Černý prapor, Svoboda 1868, s. 23; an.: ref. Dědicové Bílé hory, NL 22. 7. 1869; ● ref. Děvče z Tater: an., Květy 1871, příl. Ženské listy 2; an., NL 25. 4. a 23. 6. 1871 ●; ● ref. V přírodě: an., NL 22. 2. 1872; F. Schulz, Osvěta 1872, s. 441; J. Durdík, Světozor 1872 → Kritika (1874); E. Š. (Špindler), Podřipan 23. 5. 1872; F. Zákrejs, Osvěta 1873, s. 72 a 1874, s. 789 ●; F. Zákrejs: ref. Na statku a v chaloupce, Osvěta 1873, s. 705; ● nekrology: A. Kosina, Beseda učitelská 1874, s. 521; V. Vlček, Osvěta 1874, s. 864; G. E. (Eim), Posel z Prahy 9. a 11. 10. 1874; an., NL 10. 10. 1874; an., Světozor 1874, s. 500 ●; ● ref. Pohádky z naší vesnice: Δ (J. Neruda), NL 18. 11. 1874 → Literatura 2 (1961); F. Zákrejs, Osvěta 1875, s. 869 ●; an.: V. H., Čes. včela 1876, s. 30; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877 → Výbor z díla 2 (1956); an.: V. H., Světozor 1878, s. 325; S. Pinkas: Přehled literatury české za rok 1878, Revue slave (Varšava) 1879; ● k tomu diskuse: E. Krásnohorská: O H. slovo včas, Osvěta 1879, s. 582 → Výbor z díla 2 (1956); S. Pinkas: Známí arci..., NL a Pokrok 6. 6. 1879; E. Krásnohorská: Panu prof. S. Pinkasovi, NL 7. 6. 1879 ●; J. E. Kosina in Hovory olympské (1879); F. Schulz: Listy o novověké poezii české 3, NL 28. 10. 1880; J. Barák: O V. H., in Přednášky 4 (1884); F. Dlouhý: V. H., Vesna 1885; F. Schulz: Život a spisy V. H., in V. H.: Sebrané spisy 11 (1887; sep. 1898); J. Arbes: Bilance původní dramatické literatury české, Lit. listy 1889; Č. Ibl: Antické látky v novověkém dramatu vůbec a českém zvláště (Sergius Catilina), Lit. listy 1890; J. Vlček: Z básnické činnosti V. H., Program čes. reálky v Praze (1892) + Z H. redaktorství, Čas 1892 → Několik kapitol z dějin naší slo-

vesnosti (1912), Kapitoly z dějin české literatury (1952), Dějiny české literatury 3 (1960); L. Čech: O povídkách H., Hlídka literární 1892 + Psychologie dramatických básní H., Lit. listy 1893; J. S. Machar: V. H., Naše doba 1894; ● k tomu diskuse: J. Goll: Zasláno, NL 27. 10. 1894; J. Vrchlický: K našim posledním bojům literárním, Hlas národa 4. 11. 1894; an. (F. Schulz): Literární revoluce 1–4, NL 4., 6., 9. a 10. 11. 1894; E. Krásnohorská: V. H., Osvěta 1894 + Na adresu J. S. Machara, Osvěta 1895, oboje → Výbor z díla 2 (1956); J. S. Machar: Několik glosk k Zaslánu, Čas 3. 11. 1894 + K našim posledním bojům..., Čas 10. 11. 1894 + Literární revoluce, Čas 17. 11. 1894 + H., Moderna a Krásnohorská, Čas 1. 12. 1894 + Slečně Krásnohorské, Čas 29. 12. 1894 + Drobtý z literární revoluce, Rozhledy 1895, s. 138, vše → Kniha fejetonů 1 (1901); J. H. (Herben): Literární revoluce proti literárnímu jezuitství, Čas 17. 11.–29. 12. 1894 ●; J. Vlček: V. H. Konec byronismu v Čechách, Světozor 1896 → Několik kapitol z dějin naší poezie (1898); F. V. Krejčí in V. H.: V přírodě (1904); F. Černý in V. H.: Výbor z poezie (1905); J. Vlček: V. H., Lumír 34, 1905/06; S. Heller: Z literárních vzpomínek, Lumír 34, 1905/06 → Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického 1 (1916); J. Goll: Moje vzpomínky na Lumír, Lumír 34, 1905/06; A. Stašek: Z literárních vzpomínek, Zvon 1905/06; J. Vlček in V. H.: Sebrané spisy (nakl. Laichter, 1905–12) + Z počátků naší poezie moderní 2, Lumír 1908 → Nové kapitoly z dějin literatury české (1912; sep. 1933); J. Voborník in V. H.: Sebrané spisy (nakl. Kočí, 1906); F. Střejček: O rozdílech v povaze H. a Nerudově, Osvěta 1911; R. J. K. (Kronbauer): Frajtr Kalina, Máj 10, 1911/12, s. 56; J. Volf: Jak soudil policejní ředitel pražský Sacher-Masoch o studentském časopise Varyto r. 1852–53, Čas 4. 10. 1913, Hlídka Času č. 73; J. Vlček, F. Černý: Z literární činnosti H., PL 8. 4. 1913; A. Hartl in V. H.: Sebrané spisy 10 (1913); V. F. Suk: Účast našich předních spisovatelů nové doby na literatuře pro mládež 5, V. H., Úhor 1917, s. 81; A. Novák: Malířské umění V. H., Cesta 3, 1920/21 → Krajané a sousedé (1922); V. Zelinka: Neruda, Smetana, H., Zvon 24, 1923/24, s. 696; ● jubilejní články: V. D. (Dyk), Lumír 1924, s. 436; -vh- (M. Hýsek), Lumír 1924, s. 446; J. Vodák, Čes. slovo 8. 10. 1924 → Cestou (1946) ●; F. Střejček in Čeští básníci, vůdci studentstva, Zvon 25, 1924/25, s. 705; F. Roubík: Studentské časopisy na Akad. gymnáziu staroměstském v 1. 1851–53 a básnické počátky V. H., Čes. revue 1925, s. 270; K. Híkl in Spisy V. H. 10 (1925); J. Kvapil: Boj o H., LidN 12. 7. 1931 → O čem vím (1932, znovu 1946); A. Grund in V. H.: Pod pustým kopcem a jiné povídky (1932); H. Jelinek: Osudy básníků, Lumír 61, 1934/35, s. 395; J. Mukařovský: V. H., Sas 1935 → Kapitoly z české poetiky 2 (1948), Studie z poetiky (1982); F. X. Šalda: Několik poznámek o V. H., ŠZáp 7, 1934/35 → České medailóny (1959); V. Jirátko: H. Král Vukašin a Kleist, LF 1935, s. 138; J. B. Čapek: Rým v prvních sbírkách

H. a Heydukových, LF 1935 → Záření ducha (1948); ● jubilejní články: K. Polák: H. revoluce, PL 31. 3. 1935 + V. H., PL 5. 4. 1935; J. Procházka s H., Čes. slovo 5. 4. 1935 → Poezie (1959); G. (F. Götz), NO 5. 4. 1935; A. N. (P. LidN 5. 4. 1935; -á- (J. Rybák), Haló novin č. 95 a Tvorba 1935, s. 238 → Doba a umění ●; Hn (I. Herben): Masarykův ironický raport sarykově fejetonu k bojům o H. (1894), 1. 5. 1938; O. Králík: Zabíječi labutí, Řád 1940 ● k tomu diskuse: A. Pražák: Obhájce obhá KM 1940, s. 167; bn (B. Novák): O nové hody V. H., LidN 8. 3. 1940; V. Lišková: Nové hody H. díla, LidN 27. 5. 1940; O. Králík: O pojetí H. zry, Řád 1940, s. 334 ●; F. Bařha: V. H. b prvotiny, Venkov 4. 8. 1940; V. Jirátko: Život a dílo in Báseň V. H. (1940) → Uprostřed století přeprac. verze), Portréty a studie (1978); J. I. V. H.: Vesnické povídky (1941); M. Hýsek: Dvornosti k V. H., LF 1942, s. 176; V. Jirátko in V. H. a próza (1945) → Portréty a studie (1978); J. Kritik píše básníkovi (dopis J. Durdíka), 1945, s. 90; M. Novotný in sb. Přátelský kruh mcové (1946); Z. Nejedlý: V. H., Var 1948 → Z literatury a kultury (1973); K. Ruiber: V. H. vanstvo, sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollm (1948); A. J. Šťastný in V. H.: Tři obrázky ● jubilejní články: F. Buriánek, Zeměd. noviny 1949; J. Rybák, RP 9. 10. 1949; V. Dostál, LidN 1949; J. Trefulka, LidN 9. 10. 1949; B. Slav 9. 10. 1949 ●; K. Svoboda: H. a antika, Slovesn 3, 1950/51, s. 100; J. Thon: V. H. v zrcadle ra policie, Slovesná věda 3, 1950/51, s. 211; V. H. bojovník, Var 3, 1950/51, s. 339; A. Grund kovské povídky V. H., in V. H.: Povídky K. Krejčí: Básník jara a mládí, LD 3. 10. V. Ržounek: Dílo V. H., RP 8. 10. 1954; M. C. Poznámka k H. článku Gogola hledám!, S literatura 1954, s. 260; D. Jeřábek in V. H.: O (1954) + Nedoceněné stránky V. H., HD 1955 + in V. H.: Vybrané spisy 1–6 (1955–60); B. M. Pohorský in V. H.: Báseň (1955); K. O V. H., Literatura ve škole 1955, s. 131; M. ský: Obraz vesnice v H. próze, ČLit 1956; Z. F. in V. H.: Večerní písně (1957); H. Matoušová in Muzikantská Liduška (1957); B. Polan in V. H. dík rumář a jiné povídky (1957); D. J. H. a Shakespeare, sb. F. Wollmanovi k sedm nám (1958); J. Thon: Cesta V. H. do Krakova Slavia 1958, s. 102; J. Šližiński: Z kon V. H. z Polakami, Slavia 1960, s. 588; B. Václ Literární studie a podobizny (1962); F. Bařha V. H., ČSPS 1962, s. 224; D. Jeřábek in V. H.: 1849–1874 (1963); V. Závodský: H. Večerní pís jich proměny, Lit. archiv sv. 6 (1971); M. Pol V. H., pěvec citů a nálad své doby, in Portréty blémy (1974) + Opět jednou V. H., Tvorba č. 42; I. Slavík: H. lyrik, in V. H.: Srdce p dotýkané (1974); V. Ržounek in V. H.: Z Ar

deníku (1974); ● jubilejní články: hey (J. Heyduk), LD 8. 10. 1974; P. Kovařík, Svob. slovo 9. 10. 1974; J. Hromádka: Novinář V. H., Sešity novináře 1974, s. 119; E. Ambrož: Poslední dílo V. H., Svob. slovo 28. 11. 1974 ●; M. Čechová: K morfologické stránce povídek J. Nerudy a V. H., NŘ 1975, s. 118; E. Maček: Neznámá báseň mladého H. o K. H. Máchovi, ČLit 1975, s. 358 + Poznámka k H. básni o Máchovi, ČLit 1979, s. 94; M. Řepková: Poznámky k portrétnímu umění tří autorů májovské generace (Poldík rumář), ČLit 1978, s. 43; M. Černík in V. H.: Kde jsi, má růže spanilá (1982); J. Janáčková: Překvapení hálkovská, Lit. měsíčník 1985, č. 3 + Kousavý H., Tvorba 1985, č. 15, příl. Kmen; ● jubilejní články: V. Křivánek, Čes. jazyk a literatura 35, 1984/85, s. 372; -ala-, Mladá fronta 4. 4. 1985; vbc. (V. Vrabec), Svob. slovo 6. 4. 1985; J. Rulík: Zeměd. noviny 6. 4. 1985 ●.

vkř, zp

Jiří Haller

* 1. 1. 1896 *Keblice* u Litoměřic

† 25. 1. 1971 *Praha*

Lingvista, bohemista, zabývající se i literárními rozbory, autor studijních příruček.

Syn učitele, bratr básníka Miroslava H. Studoval od 1906 na reálném gymnáziu v Roudnici (mat. 1914) a 1914–20 na filoz. fakultě UK v Praze češtinu a francouzštinu (doktorát 1929 prací *Popis a rozvoj lidové mluvy v pěti podřipských obcích*) s přerušením 1916–18, kdy konal vojenskou službu v Čechách, Srbsku a Uhrách. Pak učil na středních školách: 1920–23 v Nymburku, dále v Levicích na Slovensku, od 1924 v Ústí n. L.; od 1929 do 1954, kdy odešel do předčasného důchodu, pracoval v Praze v kanceláři Slovníku jazyka českého. Zároveň byl 1930–40 a 1945–49 lektorem českého jazyka na filoz. fakultě UK.

H. byl jazykovědec (jeho největším a nejvýznamnějším dílem je *Český slovník věcný a synonymický*) a také ve svých pracích o literatuře, otiskovaných v časopise *Naše řeč*, si všímal především jazyka. Jeho první recenze se soustředily na vyhledávání jazykových chyb ve smyslu odchylek od normy a vyvolaly polemickou odezvu jak u spisovatelů, tak u členů Pražského lingvistického kroužku, kteří zhodnotili H. brusičství jako výraz mechanického názoru na jazyk. Následující H. recenze beletrie původní (méně významných autorů) i přeložené a prací literárně-historických se víc než jazykovými prohrěšky

zabývaly popisem příznačných jazykových jevů daného díla, který H. bohatě dokládal. Jazykovému rozboru pravidelně předcházela celková informativní recenze, která si všímala především tématu a kompozice. Ke stylistickému rozboru se na řadě míst povznosly podrobné interpretace, jimiž H. doprovodil ukázky z české literatury ve *Slohové čítance pro vyšší třídy středních škol* (užívané od pol. 30. let do prvních let poválečných). Pedagogické nadání zde H. projevil schopností klást nad rozebíraným textem instruktivní otázky stejně jako srozumitelným a přehledně členěným výkladem, kterým se vůbec vyznačují všechny jeho práce. Spolupracoval též na řadě školních učebnic českého jazyka.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Schwarz, Karel Říha, J. H., jh., r. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro moderní filologii (1928); Elektrotechnický obzor (1945 O spolupráci technika s jazykozpytce, i sep.); Elk (1941); Kultura doby (1939); Lid. noviny (1930); Listy filologické (1929–48); Lit. noviny (1931); Nár. osvobozen (1935); Naše doba (1941); Naše řeč (1929–48); Nové Čechy (1931); Panoráma (1935); Právo lidu (1934) Přítomnost (1931); Sborník k uctění památky K. V. Raisa... (1936); Sborník prací věnovaných památce P. M. Haškovce (1936, O Jungmannově překladu Ataly); sb. Slovanské spisovné jazyky (1937) Zpráva čes. stát. reformního reálného gymnázia v Ústí nad Labem (1930, 1931). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Slohová čítanka pro vyšší třídy středních škol 1, 2 (1934, 1936). – *Ostatní práce*: Popis a rozbor lidové mluvy v pěti podřipských obcích (1932); Tschechisch durch Gehör und Studium für Schul- und Selbstunterricht (1934, s jinými); Příruční slovník německo-český 1, 2 (1936–38, 1939–40, s jinými); Ein Deutscher besucht die Tschechoslowakei (1938); Ručkově mateřského jazyka 1 (1940); Tschechisch für Deutsche (1949); Kapesní slovník cizích slov (1954 opr. a dopln. vyd. 1956); Jak se dělí slova (1956) Přehled českého tvarosloví (1958); Tschechische Sprachführer für Deutsche (1965, s K. Viškem); Český slovník věcný a synonymický 1–3 (1969, 1974 1977, 1978, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL J. Vrchlický, J. S. Machar: Epopeje lidstva (1937) ■ REDIGOVAL *časopis*: *Naše řeč* (1931–48, odp red.). ■

LITERATURA: ● polemické odezvy H. jazykových kritik v NŘ, především prózy V. Nezvala Kronika z konce tisíciletí a esejů O. Fischera Duše a slovo O. Fischer: *Naše řeč*, LidN 3. 4. 1931 + S trochou domněnky jazykové kritiky, Čin 3, 1931/32, s. 243 → Slovo o kritice (1947) + Querelles de language, Čin 3 1931/32, s. 376; K. Erban: *Naše řeč*, LidN 10. 4. 1931 I. Olbracht: Jazykový zmatek, LitN 5, 1930/31, č. 9 12 → O umění a společnosti (1958); P. Eisner: Jazyko